

УДК 316.74:2

Регіональна специфіка релігійних інституцій українського суспільства

Сергій Яремчук –

кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціології
Чернівецького національного
університету
імені Юрія Федьковича,
Чернівці, Україна.
E-mail: serg.doc.cv@gmail.com

У статті охарактеризовано регіональну специфіку релігійних інституцій українського суспільства. З'ясовано класифікацію регіональної структури України, яка використовується державою для статистики релігійних організацій. Державна статистика виділяє Західний (сім областей), Північно-Центральний (дев'ять) та Південно-Східний (вісім) регіони. При цьому дані щодо анексованого Російською Федерацією Криму й м. Севастополя з 01 січня 2015 р. не подаються. Визначено кількісні параметри мережі релігійних організацій в Україні за регіонами та областями. Проаналізовано регіональну специфіку найбільших віросповідань і конфесій України.

Received: October, 2016

1st Revision: October, 2016

Assepted: November, 2016

Ключові слова: регіон, область, конфесія, релігійна організація.

Iaremchuk Sergii. Regional Specificity of Religious Institutions of the Ukrainian Society. This article describes the regional specificity of religious institutions of Ukrainian society. It is shown classification of regional structure of Ukraine, which is used for state statistics of religious organizations. The quantitative parameters of the network of religious organizations in Ukraine are determined by areas and regions. Center of religious life is in the Western and North-Central regions of the country where concentrated three-quarters of all the network of religious organizations in the country. However, continuing the trend towards a more equal distribution of religious network, and the center of religious life somewhat shifted from the West to the Center. Saturation religious network in the Western region gives reason to believe that it actually created the institutional network confessional organizations, sufficient to meet the religious needs of the faithful. As a result, it reduced the growth dynamics. There are regional in nature prevalence of major faiths Ukraine, especially Catholic and Orthodox. Although quantitative indicators of institutional network, none of the existing denominations in Ukraine do not have a dominant advantage in any of its regions, there is dominance in certain areas and, therefore, the comparative advantage in some regions. In particular, there is a relative majority of Ukrainian Orthodox Church in the North Centre and the South. In the East, there are a relative majority Ukrainian Orthodox Church and Protestant organizations. In the West, there is a relative majority of organizations belonging to the Ukrainian Greek Catholic Church. According to the dynamics of the geography of religions and their construction of buildings for religious purposes the regional character of biggest Ukrainian churches will persist in the near future.

Key words: area, region, confession, religious organization.

Яремчук Сергей. Региональная специфика религиозных институтов украинского общества. В статье характеризуется региональная специфика религиозных институтов украинского общества. Выяснена классификация региональной структуры Украины, которая используется государством для статистики религиозных организаций. Государственная статистика выделяет Западный (семь областей), Северо-Центральный (девять) и Юго-Восточный (восемь) регионы. При этом данные по аннексированному Российской Федерацией Крыму и г. Севастополю с 01 января 2015 г. не подаются. Определяются количественные параметры сети религиозных организаций в Украине по регионам и областям. Анализируется региональная специфика крупнейших вероисповеданий и конфессий Украины.

Ключевые слова: регион, область, конфессия, религиозная организация.

Постановка наукової проблеми та її значення. Перетворення релігії на істотний чинник суспільного й духовного життя сучасної України ставить нові завдання перед соціологічною наукою, одним із яких є вивчення релігійної ситуації в регіонах країни. У них склалися якісно різні типи соціально-економічної ситуації, ідеологічні та ціннісно-психологічні особливості, які зумовлюють відмінності в полі релігії українського суспільства. Виявлення регіональної специфіки релігії актуальне і в плані розвитку соціології регіону, і в плані гармонізації релігійної сфери, грамотного управління духовними процесами.

Регіональні особливості релігійного життя значною мірою зумовлені історичним минулим того чи іншого краю, національно-етнічним складом його населення, усталеними традиціями, зокрема

сімейними, способом господарювання, загальним культурно-освітнім рівнем населення, політичними процесами, міждержавними відносинами тощо. Насамперед на цих особливостях позначається характер євангелізаційної діяльності на місцевому рівні так званих нетрадиційних церков. Виявом цього є їх низький відсоток у західних областях України. Регіональна специфіка одержує своє відображення й у нерівномірності розміщення релігійних організацій на території України. Так, три галичанські області мають їх майже стільки, скільки разом узяті шість областей Східної й Південної України (Сумська, Харківська, Донецька, Луганська, Запорізька та Дніпропетровська), хоча кількість населення цих регіонів у п'ять разів перевищує кількість мешканців Галичини.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Під час аналізу статистичних даних потрібно враховувати той факт, що державна статистика двох останніх років (починаючи з даних станом на 01.01.2015 р. [6]) наводиться без урахування показників мережі релігійних організацій АР Крим, яка у 2014 р. була анексована Російською Федерацією (нагадаємо, що станом на 01 січня 2014 р. в АР Крим і м. Севастополі діяло 2220 релігійних організацій [5]). Утім, відсутність в українській статистиці даних щодо релігійної мережі Криму жодним чином не означає відмови України від нього, а є лише похідною від тимчасової окупації цього регіону [9].

Питання вивчення релігійної мережі України висвітлюються в публікаціях таких вітчизняних дослідників, як Л. Владиченко, В. Докаш, Н. Дудар, В. Єленський, А. Колодний, В. Лешан, Л. Филипович, Л. Шангіна, О. Шуба та ін.

Мета дослідження. Мета статті – вивчення регіональної специфіки релігійних інституцій українського суспільства, для чого потрібно виконати такі **завдання**:

- з'ясувати класифікацію регіональної структури України, яка використовується державою для статистики релігійних організацій;
- визначити кількісні параметри мережі релігійних організацій в Україні за регіонами та областями;
- проаналізувати регіональну специфіку найбільших віросповідань і конфесій України.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» надав релігійним організаціям право юридичної особи, якого раніше вони не мали. Релігійними організаціями, що визначаються юридичними особами з моменту реєстрації їхніх статутів (положень), є релігійні громади віруючих, релігійні (церковні) управління й центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з релігійних організацій [3].

Важливий аспект релігійної мережі України – її регіональна специфіка, оскільки цифрові показники стану й динаміки релігійної мережі в різних регіонах України доволі різні. Державна статистика розкриває дані розподілу релігійних організацій за регіонами України, серед яких **Західний** (сім областей: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька); **Північно-Центральний** (дев'ять: Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Київська і м. Київ, Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська) та **Південно-Східний** (вісім областей: Донецька (частково окупована), Запорізька, Луганська (частково окупована), Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, а також анексовані Російською Федерацією АР Крим і м. Севастополь) (табл. 1).

Таблиця 1

Мережа релігійних організацій в Україні за регіонами та областями

№ з/п	Адміністративно-територіальна одиниця	На 01.01.2014		На 01.01.2016	
		одиниць	%	одиниць	%
1	2	3	4	5	6
	Північно-Центральний регіон	13 929	37,4	14 340	40,1
1	Вінницька	2050	5,5	2150	6
2	Дніпропетровська	1330	3,6	1402	3,9
3	Житомирська	1481	4	1502	4,2
4	м. Київ	1203	3,2	1215	3,4

1	2	3	4	5	6
5	Київська	1778	4,8	1831	5,1
6	Кіровоградська	743	2	766	2,1
7	Полтавська	1105	3	1150	3,2
8	Хмельницька	1907	5,1	1940	5,4
9	Черкаська	1351	3,6	1392	3,9
10	Чернігівська	981	2,6	992	2,8
	Західний регіон	12 636	34	12 802	35,8
1	Волинська	1599	4,3	1620	4,5
2	Закарпатська	1946	5,2	1939	5,4
3	Івано-Франківська	1394	3,7	1414	4
4	Львівська	3061	8,2	3107	8,7
5	Рівненська	1547	4,1	1581	4,4
6	Тернопільська	1791	4,8	1817	5
7	Чернівецька	1298	3,5	1324	3,7
	Південно-Східний регіон	10 644	28,6	8568	24,1
1	Донецька	1797	4,8	1808	5
2	Запорізька	1042	2,8	1080	3
3	Луганська	835	2,2	837	2,3
4	Миколаївська	741	2	760	2,1
5	Одеська	1325	3,6	1340	3,7
6	Сумська	830	2,2	851	2,4
7	Харківська	936	2,5	959	2,7
8	Херсонська	918	2,5	933	2,6
9	АР Крим і м. Севастополь	2083+137=2220	6	статистика відсутня	---
	Усього	37 209	100	35 709	100

Джерело: [4; 5].

Із початку релігійної лібералізації найбільш інтенсивне зростання релігійної мережі відбувалося в західноукраїнських областях, що пояснюється порівняно високим рівнем релігійних потреб населення цього регіону, для яких релігія стала невід'ємним елементом їхнього способу життя й виявом національної культури, а також кращим станом релігійних інституцій у радянський час. Маючи близько 20 % усього населення України, сім західноукраїнських областей до початку 2000-х рр. зосереджували понад 40 % загальної кількості релігійних громад. Станом на 01.01.2000 р., згідно з регіональним розподілом, серед 23 543 релігійних організацій перше місце посідав Західний регіон (42,8 %), друге – Північно-Центральний (33,7 %), третє – Південно-Східний (23,5 %) [2].

Але в першому десятилітті ХХІ ст. («нульових») у Західному регіоні простежено вповільнений приріст релігійних організацій, а в Північно-Центральному та Південно-Східному – навпаки, інтенсивніший. Відтак на 01.01.2011 р. цей розподіл виглядав таким чином: перше місце за кількістю релігійних організацій посідав Північно-Центральний регіон, який нараховував 37,3 % релігійних організацій України; на другому місці – Західний регіон (34,5 %); на третьому – Південно-Східний (26,2 %) [1]. Надалі ці тенденції продовжились – і станом на 01.01.2016 р. перше місце за кількістю релігійних організацій посідає Північно-Центральний регіон, який нараховує 40,1 % релігійної мережі країни. На другому місці – Західний регіон (35,8 %); на третьому – Південно-Східний (24,1 %) [4].

Багаторічний лідер серед областей за кількістю релігійних організацій країни – Львівська область (нині – 3107 одиниць), а найменше їх діє в Кіровоградській області (766). Найбільший приріст релігійних громад за 2015 р. зафіксовано у Вінницькій області (55 одиниць), найменший – у Луганській (+1), Чернігівській (+2) та Кіровоградській (+5) областях [2].

Під час аналізу кількості релігійних організацій важливо також ураховувати такий показник, як *щільність громад*, – їх кількість у розрахунку на 10 тис. дорослого населення, позаяк у деяких

областях, наприклад Чернівецькій, релігійна мережа якої складає 3,7 % від загальноукраїнської, що співмірно Одеській області, натомість кількість населення в Чернівецькій області у рази менша, ніж в Одеській. Отже, існують суттєві відмінності між регіонами щодо щільності релігійних громад. На початок 2010 р. показник щільності варіював від 15,9 на Заході до 4,2 – на Сході (у Центрі – 9,8; на Півдні – 8,6) [8, с. 28]. При цьому показник щільності громад збільшується в усіх регіонах і, як наслідок, зменшується різниця показників між Заходом і Сходом країни.

Вісім найбільших конфесій / церков України, які нараховують понад 1000 релігійних організацій кожна, сукупно складають 29 064 релігійних організацій, або 81,4% релігійної мережі країни. Серед них – три православні: Українська православна церква (далі – УПЦ) (12 660 організацій); Українська православна церква – Київський патріархат (далі – УПЦ-КП) (5074); Українська автокефальна православна церква (далі – УАПЦ) (1231); три протестантські: Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів (далі – ВСО ЄХБ) (2691); Всеукраїнський союз церков християн віри євангельської-п'ятидесятників (далі – ВСЦ ХВЕП) (1706); Українська уніонна конференція церкви адвентистів сьомого дня (далі – УУК ЦАСД) (1054) і дві католицькі церкви: Українська греко-католицька церква (далі – УГКЦ) (3534); Римо-Католицька церква в Україні (далі – РКЦ) (1 114) [4]. Отже, проаналізуємо регіональну специфіку найбільших віросповідань і конфесій України (табл. 2).

Таблиця 2

Мережа релігійних організацій найбільших конфесій України

№ з/п	Адміністративно-територіальна одиниця	Усього реліг. організацій на 01.01.2016	УПЦ	УПЦ-КП	УАПЦ	ВСО ЄХБ	ВСЦ ХВЕП	УУК ЦАСД	УГКЦ	РКЦ
1	Вінницька	2150	1041	273	49	154	42	105	19	137
2	Волинська	1620	685	389	17	130	203	46	26	30
3	Дніпропетровська	1402	645	172	10	97	66	48	9	8
4	Донецька	1808	772	92	4	140	40	49	36	14
5	Житомирська	1502	673	235	25	114	61	35	15	141
6	Закарпатська	1938	662	56	15	78	53	52	---	101
7	Запорізька	1080	374	122	8	135	45	29	18	13
8	Івано-Франківська	1414	41	309	155	32	41	23	705	37
9	м. Київ	1215	311	160	31	68	41	24	20	27
10	Київська	1831	741	414	22	163	54	53	24	29
11	Кіровоградська	766	305	87	13	97	37	26	6	5
12	Луганська	837	424	35	---	85	15	39	6	1
13	Львівська	3107	76	497	391	82	107	29	1607	168
14	Миколаївська	760	290	144	9	64	48	25	12	11
15	Одеська	1340	590	128	7	158	48	47	24	28
16	Полтавська	1150	492	193	16	83	65	48	13	7
17	Рівненська	1581	658	358	24	124	272	24	11	18
18	Сумська	851	456	150	---	83	27	25	4	5
19	Тернопільська	1817	124	352	221	16	111	13	829	95
20	Харківська	959	367	28	15	101	27	37	10	18
21	Херсонська	933	365	95	44	88	46	22	27	17
22	Хмельницька	1940	982	252	80	166	67	43	77	155
23	Черкаська	1392	562	214	64	189	43	82	7	8
24	Чернівецька	1324	438	177	10	170	108	101	26	36
25	Чернігівська	992	586	142	1	74	39	29	3	5
	Усього:	35 709	12 660	5074	1231	2691	1706	1054	3534	1114

Джерело: [4].

Половина – 50 % (6338) – релігійних організацій **УПЦ** розміщені в Північно-Центральному регіоні; 28,7 % (3638) – у Південно-Східному й 21,2 % (2684) – у Західному (табл. 2). При цьому регіональний розподіл монастирів УПЦ є дещо іншим: 72 (34,8 %) із них розміщено в Західному регіоні, зокрема в Закарпатській (32 монастиря), Рівненській (13), Чернівецькій (12), Волинській (7), Тернопільській (4), Івано-Франківській (2), Львівській (2) областях [8, с. 12]. Усі 12 660 релігійних організацій УПЦ більш-менш рівномірно розподілені за областями, де скрізь займають перші місця, за винятком Галичини: Вінницька – 1041 (8,2 % від усіх організацій УПЦ, або 48,4 % від релігійної мережі області), Волинська – 685 (відповідно 5,4 і 42,3 %), Дніпропетровська – 645 (5 та 46 %), Донецька – 772 (6 і 42,7 %), Житомирська – 673 (5,3 та 44,8 %), Закарпатська – 662 (5,2 і 34,1 %), Запорізька – 374 (2,9 та 34,6 %), Івано-Франківська – 41 (0,3 і 2,9 %), Київська – 741 (5,8 та 40,5 %) і м. Київ – 311 (2,5 і 25,6 %), Кіровоградська – 305 (2,4 та 39,8 %), Луганська – 424 (3,3 і 50,6 %), Львівська – 76 (0,6 та 2,4 %), Миколаївська – 290 (2,3 та 38,1 %), Одеська – 590 (4,7 і 44 %), Полтавська – 492 (3,9 та 42,8 %), Рівненська – 658 (5,2 і 41,6 %), Сумська – 456 (3,6 та 53,6 %), Тернопільська – 124 (1 і 6,8 %), Харківська – 367 (2,9 та 38,3 %), Херсонська – 365 (2,9 і 39 %), Хмельницька – 982 (7,8 та 50,6 %), Черкаська – 562 (4,4 і 40,4 %), Чернівецька – 438 (3,5 та 33 %), Чернігівська – 586 (4,6 і 59 %) (табл. 2). Отже, найбільше релігійних організацій УПЦ розміщено в Київській (разом із м. Київ), Вінницькій та Хмельницькій областях. Натомість більшість (понад 50 %) серед них – у Чернігівській, Сумській, Хмельницькій і Луганській областях.

По 42 % релігійних організацій **УПЦ-КП** наявні в Північно-Центральному (2142) й Західному (2138) регіонах і лише 16 % (794) – у Південно-Східному. Першу позицію за кількістю релігійних організацій УПЦ-КП займає Київська область і м. Київ (Центр), маючи 574 організації, а наступні п'ять позицій – західноукраїнські області, зокрема, Львівська (497), Волинська (389), Рівненська (358), Тернопільська (352), Івано-Франківська (309) (табл. 2). Зауважимо, що за останні п'ять років ситуація значно не змінилася: на 01.01.2010 р. 83 % громад УПЦ-КП було у двох регіонах країни: на Заході (42,4 %) і в Центрі (41 %). На Півдні розміщено лише 8,4 % громад, а на Сході – 8,1 % [8, с. 12]. Ця інформація свідчить про певні регіональні особливості УПЦ-КП, зокрема переважання західноукраїнського компонента. Утім можна припустити, що в Західному регіоні завершився період екстенсивного розвитку, натомість Північно-Центральний ще має значний потенціал.

Територіальний розподіл релігійних організацій **УАПЦ** свідчить про її виразно регіональний характер: 67,7 % (833) релігійних організацій УАПЦ розміщено в Західному регіоні; 25,3 % (311) – у Північно-Центральному й лише 7 % (87) – у Південно-Східному. Лідерами за кількістю релігійних організацій УАПЦ є три західноукраїнські області Галичини, у яких міститься 62 % релігійної мережі УАПЦ: Львівська (391 організація), Тернопільська (221) та Івано-Франківська (155) (табл. 2). Велика ймовірність, що такий стан збережеться й надалі.

Релігійні організації протестантів розподілено більш-менш рівномірно по всій Україні. Зокрема, 44,8 % (1205) релігійних організацій **ВСО ЄХБ** розміщені в Північно-Центральному регіоні; 31,7 % (854) – у Південно-Східному й 23,5 % (632) – у Західному. Найбільша кількість громад у розрахунку на 10 тис. осіб населення області зберігається в Чернівецькій, Черкаській, Волинській, Хмельницькій, Вінницькій, Рівненській, Кіровоградській, Житомирській, Київській, Сумській, Чернігівській. Причому в цих областях зосереджено понад 50 % усіх громад Союзу (табл. 2).

52,5 % (895) релігійних організацій **ВСЦ ХВЄП** розміщено в Західному регіоні; 30,2 % (515) – у Північно-Центральному та 17,3 % (296) – у Південно-Східному. Причому центр інституційної мережі ВСЦ ХВЄП залишається виразно зміщеним на Захід: у п'яти областях – Рівненській, Волинській, Тернопільській, Чернівецькій і Львівській зосереджено близько половини громад Союзу. Водночас громади ВСЦ ХВЄП мають значну частку релігійної мережі інших областей України (табл. 2).

46,8 % (493) релігійних організацій **УУК ЦАСД** розміщено в Північно-Центральному регіоні; 27,3 % (288) – у Західному та 25,9 % (273) – у Південно-Східному. Мережа громад УУК ЦАСД не має виразної регіональної визначеності, хоча можна виділити п'ять областей із найвищою щільністю її громад (Чернівецька, Вінницька, Черкаська, Волинська і Закарпатська), у яких зосереджено близько 37 % загальної їх кількості (табл. 2).

Католицькі церкви в Україні мають найбільшу регіональну специфіку. Зокрема, 90,7 % (3204) релігійних організацій **УГКЦ** зосереджено в Західному регіоні; 5,4 % (193) – у Північно-Центральному та 3,9 % (137) – у Південно-Східному. Лідерами за кількістю релігійних організацій УГКЦ є три західноукраїнські області Галичини: Львівська (1607 організацій), Тернопільська (829) й

Івано-Франківська (705). Разом тут міститься майже 89 % релігійної мережі УГКЦ (табл. 2). Отже, є підстави припускати, що УГКЦ найближчим часом зберігатиме регіональний характер.

Територіальний розподіл мережі громад **РКЦ** підтверджує збереження її регіонального характеру. 46,8 % (522) релігійних організацій РКЦ розміщені в Північно-Центральному регіоні; 43,5 % (485) – у Західному і 9,6 % (107) – у Південно-Східному. Лідерами за кількістю релігійних організацій РКЦ є області, у яких зосереджені анклавні етнічних поляків й угорців України: Львівська (168 організацій), Хмельницька (155), Житомирська (141), Вінницька (137), Закарпатська (101), Тернопільська (95) (табл. 2).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Центр релігійного життя перебуває в Західному та Північно-Центральному регіонах країни, де зосереджено три чверті усієї мережі релігійних організацій країни. Водночас продовжується тенденція до більш рівномірного розподілу релігійної мережі, причому центр релігійного життя дещо зміщується із Заходу в Центр. Насиченість релігійної мережі Західного регіону дає підстави стверджувати, що в ньому фактично створено інституційну мережу конфесійно-церковних організацій, достатню для задоволення релігійних потреб віруючих. Унаслідок цього в ньому зменшується динаміка зростання.

Існує регіональний характер поширеності найбільших конфесій України, передусім католицьких і православних, хоча за кількісними показниками інституційної мережі жодна з чинних в Україні конфесій не має переваги в жодному з її регіонів, простежено домінування в окремих областях і, отже, відносну перевагу в окремих регіонах. Зокрема, відносну більшість у Північному Центрі та на Півдні мають громади УПЦ. На Сході відносну більшість утримують УПЦ і протестантські організації. На Заході більшість організацій належить до УГКЦ. Судячи з динаміки розвитку конфесій і географії спорудження ними будівель релігійного призначення, у найближчому майбутньому регіональний характер найбільших українських церков зберігатиметься.

Джерела та література

1. Владиченко Л. Аналізуючи таблиці... Облік і динаміка розвитку релігійної мережі України [Електронний ресурс] / Л. Владиченко. – 2011. – Режим доступу : http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/religious_digest/41492
2. Владиченко Л. Релігійна мережа України: аналіз динаміки станом на початок 2016 року [Електронний ресурс] / Л. Владиченко. – 2016. – Режим доступу : http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/63066/
3. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» [Електронний ресурс]. – 1991. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=987-12>
4. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2016 року [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245083533&cat_id=244950594
5. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2014 року [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу : http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244950598&cat_id=244950594
6. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2015 року [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу : http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244950863&cat_id=244950594
7. Колодний А. Релігійна мережа України: конфесійні і регіональні зрізи / А. Колодний // Українське релігієзнавство. – 2008. – № 46. – С. 23–47.
8. Релігійна мережа в Україні: стан і тенденції розвитку // Релігія і влада в Україні: проблеми взаємодії. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу на тему: «Державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку», 8 лютого 2011 року. – К. : Центр Разумкова, 2011. – С. 3–30.
9. Релігійна мережа, її кадрове та матеріальне забезпечення: основні тенденції, динаміка змін, перспективи розвитку // Матеріали до засідання круглого столу на тему: «Стан свободи совісті та державно-церковних відносин в Україні» 28 жовтня 2015 р. / Верховна Рада України Комітет з питань культури і духовності Підкомітет з питань державної політики у сфері свободи совісті та релігійних організацій. – К., 2015. – С. 2.
10. Статистика релігійних організацій України [Електронний ресурс] // Релігійно-інформаційна служба України. – 2016. – Режим доступу : <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/>

References

1. Vladychenko, L. (2011), "Analyzing the table ... Accounting and dynamics of the religious network in Ukraine", http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/religious_digest/41492
2. Vladychenko, L. (2016), "The religious network of Ukraine: analysis of the dynamics at the beginning of 2016", http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/63066/

3. *The Law of Ukraine "On Freedom of Conscience and Religious Organizations"* (1991), <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=987-12>
4. "The report on the network of religious organizations in Ukraine as of 01.01.2016 year" (2016), http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245083533&cat_id=244950594
5. "Report on a network of churches and religious organizations in Ukraine as of 01.01.2014 year" (2014), http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244950598&cat_id=244950594
6. "Report on a network of churches and religious organizations in Ukraine as of 01.01.2015 year" (2015), http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244950863&cat_id=244950594
7. Kolodnyy, A. (2008), "The religious network of Ukraine, confessional and regional sections", *Ukrainian Religious Science*, No 46, Pp. 23–47.
8. "The religious network in Ukraine: state and development trends" (2011), "Religion and Power in Ukraine: Problems of interaction, Information-analytical materials for the round table on Church-state relations in Ukraine, their features and trends, 8 February 2011", Kyiv : Razumkov Centre, Pp. 3–30.
9. "Religious network, its personnel and material support: major trends, dynamics change, development prospects" (2015), "Materials for the round table "the state of freedom of conscience and church-state relations in Ukraine" October 28, 2015", Ukraine Verkhovna Rada, Committee on Culture and Spirituality, Subcommittee on state policy in the sphere of freedom of conscience and religious organizations", P. 2.
10. "Religious Information Service of Ukraine" (2016), <http://risu.org.ua/ua/index/resourses/statistics/>